

УДК 378.126

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРАКТИКУМ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Субашкевич І.Р., старший викладач
кафедри корекційної педагогіки та інклюзії

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті обґрунтовано актуальність розробки системи завдань і вправ, спрямованих на розширення професійно важливих цінностей студентів, з використанням медіапсихологічних технологій. Проаналізовано зміст основних модулів програми практикуму. Вказано, що результатом проведення практикуму є розширення ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів, усвідомлення власної системи цінностей і співвідношення її з ціннісними орієнтаціями майбутньої професії через цілеспрямоване посилення впливу медіапсихологічних чинників.

Ключові слова: ціннісно-смілова сфера, ціннісні орієнтації, професійні цінності, медіапсихологічні технології, медіапсихологічні чинники.

В статье обоснована актуальность разработки системы заданий и упражнений, направленных на расширение профессионально важных ценностей студентов, с использованием медиапсихологических технологий. Проанализировано содержание основных модулей программы практикума. Указано, что результатом проведения практикума является расширение ценностных ориентаций будущих педагогов, осознание собственной системы ценностей и соотношения ее с ценностными ориентациями будущей профессии через целеустремленное усиление влияния медиапсихологических факторов.

Ключевые слова: ценностно-смысловая сфера, ценностные ориентации, профессиональные ценности, медиапсихологические технологии, медиапсихологические факторы.

Subashkevych I.R. SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL WORKSHOPS FORMATION PROFESSIONAL VALUES OF FUTURE TEACHERS

The article proves the importance of the development of a system of tasks and exercises aimed at expanding professionally important values of students, using media psychological approaches. The content of the main modules of the program of the practical studies was analyzed. It was stated that the outcome of the practical studies is to expand the value orientations of the future teachers, their awareness of their own system of values and its correlation with value orientations of future career through targeted growing influence of media psychological factors.

Key words: value-semantic sphere, values, professional values, media psychological approaches, media psychological factors.

Постановка проблеми. Надзвичайно актуальною сьогодні виступає проблема формування змістів ціннісно-смілової сфери студентів, оскільки ціннісні орієнтації й установки виступають основними категоріями педагогічної освіти поряд із знаннями, вміннями і навичками. Ці особистісні характеристики виявляються вирішальними в процесі здобуття вищої освіти та в подальшому вихованні підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці цінностей та ціннісних орієнтацій на сучасному етапі присвячено досить значну кількість наукових праць (С. Алієва, І. Бех, І. Білецька, І. Булах, Т. Бутківська, М. Боришевський, О. Гданська, О. Донцов, І. Кононов, Н. Малько, І. Мельничук, О. Музика, М. Савчин, Т. Ткачук, В. Тугарінов та ін.). Останнім часом з'явилася низка дисертаційних досліджень, в яких висвітлюються питання формування ціннісних орієнтацій саме у студентів (Н. Антонова, Н. Іванцева, Т. Кадикова, Н. Максимчук, О. Научитель, Л. Романюк та ін.), але при

цьому досліджень, присвячених взаємозв'язку ціннісних орієнтацій з медіапсихологічними факторами, практично немає.

Саме тому було розроблено соціально-психологічний практикум, зміст якого здійснював цілеспрямоване посилення дії медіапсихологічних чинників в розвитку ціннісно-смілового потенціалу професійного становлення студентів педагогічного профілю.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в обґрунтуванні актуальності розробки системи завдань і вправ, спрямованих на розширення професійно важливих цінностей студентів, з використанням медіапсихологічних технологій; аналізі змісту основних модулів програми практикуму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед слід подати визначення понять, на основі яких побудовано практичну програму. *Медіапсихологічний чинник* – це фактор впливу медіа на психіку особи-

стості. Нами було розділено медіапсихологічні чинники становлення ціннісної сфери майбутніх педагогів на дві групи: *індивідуально-психологічні* і *соціально-психологічні*. **Індивідуально-психологічні чинники** – це чинники, пов'язані з наявністю певних характеристик індивіда, що впливають на процес формування ціннісно-сміслової сфери особистості. (медіауподобання, особистісний досвід, сензитивність до медіатекстів, критичне мислення, ідентифікація з медіагероєм). **Соціально-психологічні чинники** пов'язані з особливостями взаємодії особистості зі своїм найближчим оточенням, з впливом останнього на її розвиток (емоціогенність телеконтенту, технічна якість телепродукту, медіауподобання друзів, однокласників та сім'ї, професійний інтерес до телеконтенту, співтворчість).

Основною метою практикуму є здійснення систематичного і цілеспрямованого впливу на ціннісно-сміслову сферу студентської молоді в ході аудиторної і позааудиторної роботи, її духовні цінності, сенсожиттєві орієнтації, здатність до психологічної близькості з іншими людьми, прагнення допомогти іншим, досягнення високого рівня переваги духовних потреб над матеріальними, духовне задоволення.

Серед конкретних завдань визначено:

- активізувати у студентів потребу в розвитку власної системи цінностей;
- забезпечити засвоєння теоретичних знань з медіаосвіти і медіапсихології для формування ціннісно-сміслової сфери і втілити їх у життя;
- сприяти розвитку творчого потенціалу, критичного мислення, позитивних емоцій, цінностей, відповідальності;
- розвивати вміння виокремлювати значущі життєві цінності, визначати шляхи реалізації своєї мети, усвідомленості сенсу життя, сприяння в особистісному саморозвитку.

Практикум реалізовано у формі міні-лекцій, групових занять, на яких проводяться перегляди і обговорення кінофільмів, літературних творів, живопису, театральних вистав, здійснення волонтерської, благодійної діяльності, виконання творчих домашніх завдань (написання есе), відвідування разом із близькими театрів, кінотеатрів, картинних галерей та їхнє спільне обговорення [6].

Практикум включає в себе чотири модулі: «Цінності виходу за межі «Я»», «Цінностей відкритості до змін», «Цінностей збереження», «Самозвеличення». У процесі розвитку ціннісно-сміслової сфери студентів мають бути задіяні такі психологічні механізми, як активізація інтересу до цінностей особистості (особливо на етапі

навчання); рефлексія (усвідомлення власних думок, відчуттів, дій); проблематизація (усвідомлення невідповідності суб'єктивного значення реальному (об'єктивному); цілепокладання (усвідомлення цілей, засобів, сенсу праці) [6].

Кількість учасників: 10–20 осіб.

Необхідні матеріали: маркери, ручки, кольорові олівці, ватман, аркуші паперу, технічні засоби (комп'ютер і відеопроєктор).

Модуль 1. «Цінності виходу за межі «Я»

Вправа на знайомство «Ти подобаєшся мені». **Мета:** підготувати учасників до роботи, створити комфортну атмосферу, сприяти згуртованості групи.

Учасники об'єднуються в пари, стають обличчям одне до одного, беруться за руки і ведуть діалог:

– Ти подобаєшся мені.

– Чому?

– Ти подобаєшся мені, тому що... (називають одну характерну рису, що подобається у партнерові; потім міняються ролями).

Правила групи: 1) говорити по черзі, 2) говорити тільки від свого імені, 3) бути позитивними до себе та до інших (Бути +), 4) правило додавання (Я + Ти + Ми), 5) добровільна активність, 6) конфіденційність. Правила тренінгу можна корегувати залежно від побажань учасників тренінгу.

Озвучення теми заняття: «Цінності виходу за межі «Я»».

Універсалізм. Мета – розуміння, толерантність, захист благополуччя всіх людей та природи. **Доброчинність.** Мотиваційна ціль – добродійність, спрямована на забезпечення благополуччя найближчих людей [5].

Відео № 1 «Вірте в добро» (Верьте в доброту!!! Милосердие) [11]. У відеоролику розповідається про простого хлопця, який робить добро незнайомим йому людям, але нічого не просить за це.

Аналіз відео (орієнтовні запитання):

– у чому полягає основна ідея ролику;

– чи варто на добро завжди відповідати добром, а на зло – злом;

– чи здатні Ви зробити добрий вчинок для незнайомої людини.

Вправа «Різниця очевидна». **Мета:** проаналізувати роль вчителя у формуванні особистості дитини.

У вправі описано історію вчительки середньої школи Місіс Томпсон та її вихованця Тедді Стодарда, який важко переживав втрату матері [12].

Аналіз оповідання (орієнтовні запитання):

– який висновок можна зробити з цього оповідання;

– яку роль відіграла місіс Томпсон у житті Тедді;

- яким могло бути життя Тедді без підтримки місіс Томпсон;
- як можна охарактеризувати місіс Томпсон як професіонала.

Творче завдання: учасники діляться на 3 підгрупи, і їм необхідно скласти сценарій фільму за цим оповіданням, підібрати акторів і музику.

Вправа «Риси доброзичливості».

Мета: вироблення толерантності, доброзичливого ставлення до оточуючих.

Учасники діляться на 3 підгрупи, і їм необхідно визначити риси із запропонованого переліку, які відносяться до доброзичливості: співробітництво, дух партнерства; готовність миритися з чужою думкою; повага людської гідності; повага прав інших; прийняття іншого таким, яким він є; здатність поставити себе на місце іншого; повага права бути іншим; визнання рівності інших; терпимість до чужих думок, вірувань і поведінки; відмова від домінування шкоди й насильства.

Домашнє завдання. До кожної з перерахованих вище рис запропонуйте фільм, мультфільм чи літературний твір, основна ідея якого відповідатиме цій рисі.

Модуль 2. «Цінності відкритості до змін»

Вправа «Привітання». Учасники стають у коло. За годинниковою стрілкою, починаючи з ведучого, висловлюють свої вітання, називають імена. Потім передають імпульс натисканням на праву руку сусіда. Вправа завершена, коли імпульс дійде до ведучого.

Обговорення домашнього завдання.

Вправа «Очікування». **Мета:** формування мотивації участі у тренінгу.

Учасникам роздаються стікери, на яких вони пишуть свої очікування від заняття (кожне побажання на окремому стікері) і наклеюють на верхню частину піщаного годинника, який намальовано на заздалегідь підготовленому ватмані. Перед тим як наклеїти аркуш, кожен вголос зачитує свої очікування.

Озвучення теми заняття: «Цінності відкритості до змін».

Самостійність. Провідна ціль цього типу цінностей – незалежність думок і дій, наявність вибору, можливість творчості.

Стимуляція. Біологічне підґрунтя – потреба у постійній стимуляції, постійному стані збудження [5].

Відео № 1 «Людина з черги» [2]. У відеоролику розповідається про працівника супермаркету, який купив торт для відвідувачів, що не мали грошей. Адже колись так само зробив для нього невідомий чоловік з черги.

Аналіз відео (орієнтовні запитання):

- чи правильно вчинив головний герой;

- як би Ви вчинили на його місці;
- якими цінностями, на Вашу думку, керувався герой.

Вправа «Подарунок». **Мета:** активізувати творчий потенціал особистості, створити сприятливу атмосферу.

Усі стають у коло. Ведучий інструктує: «Кожен має показати і зробити подарунок своєму сусіду праворуч. Той у свою чергу має прийняти подарунок із вдячністю і подарувати вже інший подарунок своєму сусідові (по колу). Вправа відбувається мовчки. Важливо, щоб подарунок сподобався саме цій людині і припав їй до серця».

Відео № 2 «Извлечение» [13]. У короткометражному мультфільмі розповідається про страх людини перед невідомим, першоджерелом якого є народження.

Аналіз відео (орієнтовні запитання):

- до яких життєвих цінностей привертає увагу це відео;
- розкажіть про головного героя;
- які емоції Ви переживали під час перегляду;
- що Вас особливо вразило;
- який висновок можна зробити, переглянувши це відео.

Вправа «Релаксація». **Мета:** дати можливість учасникам відпочити, розслабитися, досягти стану спокою, відчувати себе щасливими.

Далі говорить ведучий: «Заплющте очі, сядьте зручно, покладіть руки на коліна долонями до гори. Уявіть собі берег моря, зробіть глибокий вдих, повільний видих. Шумить морська хвиля, заспокоює і заколисує. Ви сидите на березі моря, ноги торкаються морської води.

Повільно зробіть вдих і видих. Відчуйте прохолоду морської води. Із кожним видихом вода повільно входить у вас, через ступні ніг піднімається вгору по тілу аж до талії, як приплив. Вдих – видих, вдих – видих. Вашому тілу приємно, спокійно.

Вода очищує і очищує кожну частинку вашого тіла і зовні, і зсередини. Ви відчуваєте себе берегом моря, ви розчиняєтесь в піску, і вас омиває вода... Вдих – видих, вдих – видих. Вашому тілу приємно, спокійно.

Ви злились з природою. Ви – частина природи. Вам добре і приємно відчувати себе природою. Ви абсолютно спокійні. Ваші м'язи розслаблені. Мое дихання рівне і спокійне. Ніяких неприємних відчуттів. Глибокий вдих – видих, Я відкриваю очі...».

Домашнє завдання. Навести приклади, коли Ви проявили свою самостійність, унікальність, коли Ви зробили вчинок, якого самі від себе не очікували. Знайдіть фільм, в якому герой зробив вчинок, якого від нього не очікували оточуючі.

Модуль 3. «Цінності збереження»

Вправа «Девіз». *Мета: усвідомити свою життєву позицію, знайти внутрішній ресурс.*

Інструкція: «Всі учасники по черзі, по колу, скажуть про те, яку футболку і з яким написом-девизом вони купили б собі, якби була така можливість. Постарайтеся, щоб відповідь була не випадковою, напис відображав ваше життєве кредо, його основний життєвий принцип (як девіз на щиті лицаря), а колір відповідав вашому характеру».

Обговорення домашнього завдання.

Озвучення теми заняття: «Цінності збереження».

Безпека. Мета – гармонія і стабільність, відчуття безпеки. Людина про власну безпеку думає тоді, коли існує загроза її втрати.

Конформізм. Метою є обмеження дій, прагнень, що можуть зашкодити іншим, порушити соціальні очікування, норми.

Традиція. Традиційний спосіб поведінки стає символом групової солідарності, виявом єдиних цінностей та гарантією виживання [5].

Вправа «Вгадай соціальну норму».

Мета: навчитись розуміти інших людей через традиції соціальних норм.

Учасники тренінгу розбиваються на мікрогрупи по 3–4 людини. Кожна підгрупа отримує одне з визначень ввічливості (запрошення, привітання, прощання, просити пробачення, прохання, заклик до дії) і намагається зобразити його за допомогою пантоміми таким чином, щоб інші учасники здогадалися, про яке визначення йдеться. Учасники тренінгу обговорюють, яка пантоміма не викликала труднощів при вгадуванні.

Відео № 1 «Цінуй життя» [7]. У відеоролику розповідається про життя африканських дітей, що радіють кожному дню, незважаючи на матеріальні труднощі.

Аналіз відео (орієнтовні запитання):

- до яких життєвих цінностей привертає увагу це відео;
- які емоції Ви переживали під час перегляду;
- що Вас особливо вразило;
- який висновок можна зробити, переглянувши це відео.

Вправа «Мої цінності». *Мета: проаналізувати значимість цінностей у власному житті.*

Тренер роздає кожному учаснику аркуш А-4, запитує: «Як ви гадаєте, де або в чому зберігають цінності (сейф, скриня тощо)» і пропонує кожному намалювати цей предмет на аркуші. Далі треба на малюнку записати або зобразити в малюнках перелік власних важливих цінностей.

Запитання для обговорення.

1) Про що Ви думали, коли виконували це завдання?

2) Подивіться на зображення своїх цінностей. Чи можете ви сказати, які для вас більш важливі, а які менш? Чому?

3) Що це за цінності?

4) Чому здоров'я є цінністю?

Відео № 2 «Що це?» [8]. У відеоролику показано діалог старого сліпого батька з сином, якому не завжди вистачає часу і терпіння на спілкування з батьком.

Аналіз відео (орієнтовні запитання):

- до яких життєвих цінностей привертає увагу це відео;
- які емоції Ви переживали під час перегляду;
- що Вас особливо вразило;
- який висновок можна зробити, переглянувши це відео.

Домашнє завдання. Проаналізуйте, які телевізійні програми викликають у Вас відчуття безпеки, а які – відчуття тривоги. Чим спричинені ці відчуття? Що б Вам хотілось змінити в програмі телеканалів України?

Модуль 4. «Самозвеличення»

Вправа «Привітання». Ця вправа розвиває креативність, сприяє самоусвідомленню і підвищенню самооцінки. Запишіть свої імена у стовпчик, а навпроти кожної літери вкажіть слово, яке починається з неї і характеризує вас з кращого боку. (Наприклад, ВІКТОР: В – вольовий, І – ініціативний, К – красномовний, Т – терплячий, О – оригінальний, Р – рішучий). По черзі зачитайте написане. Під час виконання цієї вправи пам'ятайте правило «Не критикувати». Навіть якщо не надто старанний студент назвав себе працюючим, не критикуйте його і не дозволяйте сміятися з нього іншим.

Обговорення домашнього завдання.

Озвучення теми заняття: «Самозвеличення».

Гедонізм. Мета – насолода, чуттєве задоволення. Велике значення має комфорт, відпочинок, сон і харчування.

Досягнення. Мета – особистий успіх завдяки вияву компетентності згідно з соціальними стандартами.

Влада. Мета – прагнення накопичувати матеріальні ресурси, гроші, посідати керівні посади [5].

Вправа «Притча про жорстоку спокусу». *Мета: усвідомити, що робить людину щасливою і що потрібно для щастя.*

У притчі описано історію лебедя, який потрапив в королівський палац, але спокуса до ситого і безпечного життя відібрала у птаха здатність літати [1].

Аналіз оповідання (орієнтовні запитання):

- хто є винуватцем ситуації, яка склалась з лебедем;

– до яких життєвих цінностей повертає увагу ця притча.

Відео № 1 «Одна сота секунди» [3]. У відеоролику зроблено акцент на важливості правильного вибору, ціною якого іноді може бути життя людини.

Аналіз відео(орієнтовні запитання):

- чи правильно вчинив головний герой;
- як би ви вчинили на його місці;
- якими наслідками загрожує така модель поведінки;
- чи можна таку модель поведінки застосовувати в реальному житті; обґрунтуйте свою відповідь.

Вправа 3 «Моя мрія». Мета: усвідомити і візуалізувати свої мрії, знайти шляхи їх реалізації.

Учасники повинні намалювати свою мрію на листочку і розповісти про шляхи її досягнення.

Історія Чемпіона України з плавання Ярослава Семененка.

День, коли він став не таким, як усі, Ярослав Семененко запам'ятав назавжди! Коли із сусідськими хлопцями він із цікавості ліз до трансформаторної будки, хлопчисько й гадки не мало, що ця пригода закінчиться вибухом, жакливими опіками і... ампутацією обох рук одразу.

Всупереч усім бідам Ярослав не хотів бути тим інвалідом, котрого усі жаліють. Вирішив стати тим, кого поважають і... зайнявся плаванням! Саме тут його обмежені можливості відходять на другий план. У басейні хлопець задасть фору багатьом здоровим.

Ярослав Семененко, учасник Параолімпійських ігор 2012 року. Хлопець ніколи не здається і своїм прикладом показує багатьом людям, що немає жодних перешкод. Головне – бажання [10].

Відео № 2 «Про страуса і пінгвіна» [4]. У мультфільмі розповідається про змагання на швидкість бігу між страусом та пінгвіном. Пінгвін перемагає страуса, який заховав голову в пісок через сигнальний вистріл «Старт».

Аналіз відео(орієнтовні запитання):

- придумайте коротку фразу, якою можна охарактеризувати поведінку героїв;
- до яких життєвих цінностей повертає увагу це відео.

Вправа «Притча про досягнення мети». Мета: навчитись реалізовувати свої плани, незважаючи на життєві перешкоди.

У притчі описано діалог Майстра зі своїм учнем, який намагається досягнути майстерності стрільби з лука. Проте наштотується на перешкоди, які можна подолати лише роками довгої та важкої праці [9].

Аналіз оповідання (орієнтовні запитання):

- яка мораль цієї притчі;

– до яких життєвих цінностей повертає увагу ця притча.

На завершення всі стають у коло і висловлюють один одному свої побажання.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, представлена програма соціально-психологічного практикуму спрямована на інтенсифікацію процесу формування ціннісного ставлення до професійної діяльності у студентів як основи їх професійно-особистісного саморозвитку. Перегляд студентами відеоматеріалів та реальних проблемних педагогічних ситуацій створює можливість цілеспрямованого посилення медіапсихологічних чинників для розвитку ціннісних орієнтацій (універсальність, доброзичливість, стимуляція, самостійність), важливих для спеціаліста педагогічного напрямку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Історія до кави: Жорстка спокуса [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://slovovolyuni.com/2014/05/10/20865-istoriya-do-kavy-zhorstoka-spokusa>.
2. Людина з черги [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=48JOUAkmhD0>.
3. Одна сота секунди [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=k1eVrMNBeyI>.
4. Про страуса і пінгвіна [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=WtE6O7-k2U4>.
5. Семків І. Адаптація методики Ш. Шварца «Портрет цінностей» українською мовою. / І. Семків. // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – № 1. – С. 12–28.
6. Субашкевич І. Концептуалізація застосування медіаосвітніх програм у процесі підготовки українських педагогів нової генерації / І. Субашкевич. // Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього». – 2016. – С. 85–89.
7. Цінуй життя [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=UXfPWX_2NQI.
8. Що це? [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=GkJtuRC_mbw.
9. Як досягти мети і подолати труднощі. Притча [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://narodua.com/dajdzhest-svit/jak-dosjahty-mety-i-podolaty-trudnoschi-prytcha.html>.
10. Ярослав Семененко. Особисте досягнення – Гордість країни 2012 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.gordist.org/laureate/2012/Semenenko>.
11. Верьте в доброту!!! Милосердие [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=v_HqpvPIB5M.
12. Дилте Р. Коучинг с помощью НЛП / Р. Дилте. – 2004. – 156 с.
13. Извлечение [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://new.vk.com/video45728_168111739.